

THE STATUS OF INTERREGIONAL AND NATIONAL STRATEGIES FOR MARITIME SECURITY

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-645-4-1>

CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS AND DIRECTIONS OF PREVENTION OF WAR CRIMES IN UKRAINE

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА НАПРЯМИ ЗАПОБІГАННЯ ВОЄННИМ ЗЛОЧИНАМ В УКРАЇНІ

**Aksenova Anastasiia
Oleksandrivna**

2nd-year Student

Scientific Supervisor:

Matvieievskiy Oleh

Doctor of Juridical Sciences, Professor,

Senior Lecturer of the Department

of Criminal Law Disciplines

Institute of Law and Security

Odesa State University

of Internal Affairs

Odesa, Ukraine

Аксенова Анастасія

Олександрівна

студентка 2 курсу

Науковий керівник:

Матвєєвський Олег

доктор юридичних наук, професор,

старший викладач кафедри

кримінально-правових дисциплін

Інститут права та безпеки

Одеського державного університету

внутрішніх справ

м. Одеса, Україна

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року спровокувало гуманітарну катастрофу та призвело до вчинення безпрецедентної кількості діянь, що мають ознаки воєнних злочинів. Ця ситуація стала фундаментальним викликом для всієї системи міжнародного правосуддя. Масштаби та систематичність порушень міжнародного гуманітарного права (МГП) вимагають глибокого кримінологічного аналізу детермінант цих злочинів, характеристики їх проявів та розробки ефективних механізмів запобігання й притягнення винних до відповідальності.

Аналіз нормативно-правової бази засвідчив, що переслідування воєнних злочинів в Україні здійснюється на основі норм міжнародного права (Римський статут [1], Женевські конвенції [2]) та національного законодавства. Ключовим національним інструментом є стаття 438 Кримінального кодексу України (ККУ) [3]. Однак її бланкетний (відсильний) характер створює значні труднощі для правозастосовців. Вона вимагає від кожного слідчого та судді глибоких знань усього

масиву норм МГП для правильної кваліфікації, що на практиці призводить до ризику помилок та гальмує ефективність розслідувань.

Кримінологічна характеристика свідчить про жахливі та безпрецедентні масштаби злочинів. Станом на квітень 2025 року Офісом Генерального прокурора зареєстровано понад 159 тисяч проваджень щодо воєнних злочинів. При цьому статус підозрюваних отримали лише близько 850 російських військовослужбовців. Це співвідношення ілюструє величезний «розрив у відповідальності» (accountability gap). Така ситуація свідчить про системне перевантаження правоохоронної системи, яке, можливо, є свідомою тактикою агресора, спрямованою на параліч системи правосуддя та сприяння безкарності. Типологія злочинів, задокументована міжнародними звітами [4], включає:

- невивіркові напади (Систематичні удари по цивільній та енергетичній інфраструктурі;
- злочини на окупованих територіях (Свавільні страти, катування, сексуальне насильство та насильницькі зникнення);
- придушення ідентичності (Заборона української мови та переслідування активістів).

Важливим кримінологічним фактором є не стільки індивідуальні патології виконавців, скільки системне «криміногенне середовище» (criminogenic environment), створене державною пропагандою РФ через дегуманізацію українців, а також державною політикою повної безкарності за вчинені злочини. Дослідження міжнародного досвіду (зокрема, трибуналів для колишньої Югославії та Сьєрра-Леоне) показує, що для подолання «розриву у відповідальності» жоден окремий механізм не є достатнім. Ані МКС (через обмеженість ресурсів), ані національні суди (через перевантаженість) не впораються з таким обсягом справ. Оптимальним рішенням є створення комплексної «екосистеми правосуддя», що поєднує Міжнародний кримінальний суд для переслідування найвищого політичного та військового керівництва, спеціальний (гібридний) трибунал для командирів середньої та вищої ланки та національні суди України для безпосередніх виконавців злочинів.

Якісний аналіз звітів міжнародних правозахисних організацій дає вагомі підстави стверджувати, що багато задокументованих звірств виходять за межі кваліфікації як воєнні злочини та мають ознаки злочинів проти людяності (відповідно до ст. 7 Римського статуту). Вони є частиною широкомасштабного та систематичного нападу на цивільне населення, що здійснюється відповідно до політики російської держави.

У розслідуванні цих злочинів ключову роль відіграють інноваційні підходи, зокрема розвідка на основі відкритих джерел (OSINT) та цифрова криміналістика. Водночас це створює нові виклики,

пов'язані з необхідністю верифікації, автентифікації та обробки величезних масивів цифрових даних.

Виходячи з вищевикладеного необхідно вказати, що правова база України (ст. 438 ККУ) хоч і відповідає міжнародним стандартам, має суттєві практичні недоліки через свій бланкетний характер, що ускладнює кваліфікацію та перевантажує правозастосовців, масштаби воєнних злочинів (понад 159 тис.) створили «розрив у відповідальності», з яким національна система правосуддя нездатна впоратися самостійно, характер та патерни злочинів свідчать про їх систематичність та наявність ознак злочинів проти людяності, що здійснюються відповідно до державної політики РФ, цифрові докази та OSINT є ключовими в розслідуванні, але вимагають нових інституційних підходів до їх збору, автентифікації та обробки.

З метою подолання проблем, що постають перед правовою системою України необхідно ініціювати розробку та офіційне затвердження детального науково-практичного коментаря до статті 438 ККУ для забезпечення єдності судової практики; прийняти рамковий закон, що створює правову основу для співпраці у створенні Спеціального (гібридного) трибуналу, Офісу Генерального прокурора України розробити та впровадити чітку стратегію пріоритезації кримінальних проваджень, зосереджуючи ресурси на розслідуванні найбільш тяжких (системних) злочинів; створити єдиний захищений цифровий архів для централізованого збору та верифікації доказів воєнних злочинів та створити міжвідомчу робочу групу для розробки комплексної національної програми репарацій для жертв збройної агресії; активізувати на міжнародному рівні дипломатичні зусилля зі створення міжнародного компенсаційного механізму за рахунок заморожених активів РФ.

Література:

1. Rome Statute of the International Criminal Court (1998).
2. Geneva Conventions for the Protection of War Victims (1949).
3. Criminal Code of Ukraine (2001).
4. Report of the UN Independent International Commission of Inquiry on Ukraine (2023). A/HRC/52/62.